

Bieńkowski, Tadeusz

"Elementy naukoznawstwa i główne kierunki nauki europejskiej", Jerzy Ratajewski, Katowice 1993 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 38/4, 162-164

1993

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

często bowiem stosowanie prostych metod, wypróbowanych leków, preferowanie zaleceń profilaktycznych, jest tak odbierane nie tylko przez chorych, ale komentowane ujemnie przez zauroczonych postępowaniem niektórych adeptów naszego zawodu. Potrzeba reorientacji to proces długopłanowy, ale nie możemy tego tracić z oczu.

Lektura *Propedeutyki*, a szczególnie po mistrzowsku skreślonego posłowia jest nie tylko hołdem przeszłości i wprowadzeniem do zawodu, ale twórczą recepcją Szumowskiego na co dzień.

Rekapitulując niech mi wolno będzie przedstawić własne refleksje życzeniowe, aby kolejne wydanie miało oddzielone trzy pierwsze rozdziały i było potraktowane jako klasyka kontrastująca z pozostałymi współczesnymi. W ten sposób skróceniu uległoby posłowie, którego autor zasługuje, ażeby stać się też współautorem tak cennego i potrzebnego nie tylko studentom wydawnictwa.

Zbigniew Domostawski
(Wrocław)

Jerzy Ratajewski: *Elementy naukoznawstwa i główne kierunki nauki europejskiej*, Katowice 1993 ss. 136. Skrypty Uniwersytetu Śląskiego nr 480.

Kompendialne uogólnienia wiedzy o nauce dokonywane dla potrzeb dydaktyki lub popularyzacji powinny zwracać uwagę także środowiska historyków nauki. Tym bardziej, gdy te uogólnienia są poszukiwaniem określonej formy przekazu wybranych treści.

Dydaktyka i popularyzacja szeroko pojmowanego naukoznawstwa (w tym i historii nauki) jest zadaniem trudnym. Świadczyć o tym mogą z jednej strony kolejne próby podręczników i skryptów z tej dziedziny, a z drugiej modyfikacje i przeobrażenia koncepcji kontynuowanej ciągle syntezy dziejów nauki polskiej. Dotychczasowe propozycje spotykały się z zastrzeżeniami i krytyką. Dlatego opracowanie spełniające wszystkie oczekiwania i postulaty jest sprawą przyszłości.

Treść i charakter omawianego skryptu — książka ukazała się w serii skryptów i sam Autor tak ją nazwał (s. 6) — określa jego układ i dobór treści. Będzie o tym jeszcze mowa poniżej.

Tytuł publikacji jest o tyle obiecujący, że niejako zapowiada równowagę i właściwe proporcje elementów naukoznawstwa i części historycznej czyli „głównych kierunków rozwoju nauki europejskiej”.

W aspekcie potrzeb studentów bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, dla których przede wszystkim skrypt jest przeznaczony, Autor podnosi następujące korzyści z kursu elementów naukoznawstwa: „ogólne zrozumienie problematyki naukowej, dostrzeżenie tendencji rozwojowych wszelkich dyscyplin naukowych w ciągu dziejów, uogólnione spojrzenie na zasadnicze kierunki rozwoju myśli ludzkiej, osadzenie kierunków rozwoju nauki w czasie i przestrzeni historycznej, a dorobku naukowego ludzi na tle szeroko pojętej kultury” (s. 5). Zakres wiedzy tu wymieniony jest niejako rekomendacją autorską książki, która tyle i takiej wiedzy ma zawierać. Następujące po Wstępie cztery kolejne rozdziały są typowo „naukoznawcze”. Tytuły orientują w zawartości: *Pojęcie, rola, funkcje nauki*; *Rozwój naukoznawstwa*; *Części składowe (struktura) naukoznawstwa*; *Rozwój klasyfikacji nauk*. Problematyka naukoznawcza obejmuje łącznie 74 strony czyli połowę książki.

Rozdziały dotyczące naukoznawstwa napisane są w sposób rzadko spotykany w podręcznikach i skryptach. Autor posługuje się tu konwencją rozprawy naukowej: nie zajmuje własnego stanowiska, referuje opinie i poglądy cudze, często przeciwstawne, posługuje się cytatami i przypisami.

Konwencja i sposób wykładu zmieniają się od strony 75, to jest od tej części książki, w której Autor zajął się dziejami nauki. W tej części wypowiada się już w sposób autorytatywny, bez powoływania się na rozbieżne opinie. Na kilkudziesięciu stronach (s. 75-126) zamieścił wykład dziejów nauki zatytułowany *Główne etapy rozwoju nauki europejskiej*. Konwencja rozprawy wraca w krótkim końcowym rozdziale *Ogólne cechy rozwoju nauki*. Wracają tu przypisy, cytaty, zestawienia ze sobą różnych opinii.

Poświęciliśmy nieco uwagi kompozycji książki, aby wykazać, że jest ona napisana niemetodycznie. Rozlewna dyskursywność zastosowana w czterech pierwszych rozdziałach oraz w rozdziale końcowym kontrastuje z konspektowo potraktowanym wykładem dziejów nauki. Można powiedzieć, że jeśli rozdziały „naukoznawcze” nadają się do czytania (studiowania), to rozdział „historyczny” może być co najwyżej pomocą dla wykładowcy przedmiotu, który na tej podstawie opracuje wykład.

Jako główne etapy rozwoju nauki europejskiej Ratajewski wyróżnił (zaznaczając, że jest to powszechnie uznawany ciąg czasowy) naukę pierwotną, naukę starożytną, naukę europejskiego Średniowiecza, naukę

europejskiego Renesansu, (Odrodzenia), rewolucję naukową w Europie, naukę europejską epoki Oświecenia, naukę europejską XIX i pierwszej połowy XX wieku, naukę współczesną.

Rozdział „historyczny” zawierający wykład dziejów nauki budzi kilka zastrzeżeń natury metodycznej.

Na pierwszym miejscu wymienimy ów konspektowy zapis nazwisk, dat i zagadnień naukowych. Jest to właściwie maksymalnie skrócona kronika wydarzeń naukowych. Skrót ten szczególnie dobitnie zaznacza się we wcześniejszych okresach. Na naukę starożytną Autor przeznaczył 4 strony, na średniowieczną 3, na renesansową niewiele ponad 2 strony. Kopernikowi poświęcono pół zdania (s. 85). Rewolucja naukowa w Europie zajęła już 7 stron, nauka Oświecenia 4 strony, wiek XIX i pierwsza połowa XX w. — 20 stron.

Zastrzeżenia budzi umieszczenie w jednym ciągu chronologicznym i rzeczowym nauk humanistycznych i społecznych oraz przyrodniczych. Do rozdziału tych dziedzin przecież już się przyzwyczailiśmy. Tak samo można było oczekiwać wyodrębnienia dokonań Polaków.

Czytelnika skryptu może dziwić brak akcentowania szczególnie ważnych dokonań naukowych. Wielkie i małe nazwiska i osiągnięcia „sprasowane” w jednym ciągu. O Koperniku już wspominałem. W wieku XX fundamentalne osiągnięcia nauki niejako giną w tłoku nazwisk i wydarzeń. Albert Einstein (s. 98) i odkrywcy struktury DNA Francis Crick i James Watson (s. 129) chociaż są wymienieni, to jednak doniosłość ich odkryć nie została podkreślona.

Autor opublikował swą książkę w 1993 r. ale ukończył ją chyba nieco wcześniej. Literatura przedmiotu doprowadzona jest do 1989 r. a odniesienia do sytuacji politycznej w Europie wskazują także na ten rok.. Zwykle autorskie datowanie tekstu wyjaśniałoby wątpliwości.

Brak indeksu nazwisk zmusza do żmudnego poszukiwania osób, które interesują czytelnika.

Skrypt Jerzego Ratajewskiego trzeba tedy przyjąć jako kolejną próbę poszukiwania właściwej formuły wykładu historii nauki. Każda taka próba mimo swych niedociągnięć zbliża przecież do wyprecyzowania w przyszłości właściwej postaci podręcznika.

Tadeusz Bieńkowski
(Warszawa)